

Архимандрит Серафим (Алексиев)

ВРАЖДА И ПОМИРЕНИЕ

„Ако простите на човеците съгрешенията им, и вам ще прости небесният ви Отец; ако ли не простите на човеците съгрешенията им, и вашият Отец няма да прости съгрешенията ви.“ (Мат. 6:14 —15)

УВОД

Едно голямо зло в живота е злобата и враждата между хората. Тя разваля братските човешки отношения и прави и от приятелите врагове. Попитате ли: Защо тия съседи не си говорят? чувате: скарали се! Попитате ли: Защо тия приятели не се поздравяват? отговарят ви: скарали се! Попитате ли: Защо тия роднини не се посещават? Следва пак същия отговор: скарали се! Познавате две добри семейства. И едните, и другите поотделно са много мили люде. Но помежду си не щат ни да се видят, ни да се чуят. Бесът на враждата е влязъл помежду им и не им дава да се помирят и да заживеят в мир. Скарването по внушение на сатаната е първопричината за раздорите. Колко много хора днес се разтакат по съдилища, губят и време, и нерви, и средства, за да си отмъщават взаимно. Попитате ли: Защо се съдят? ще чуете: обидили се, казали си взаимно тежки думи и не искат да си простят...

И това става между православни християни, между братя по вяра, които Сам Иисус Христос чрез божественото Си учение обедини и за които Той на кръста увисна, за да ги изкупи и спаси! Това става между Христови последователи, които получиха от своя Небесен Учител като скъпо наследство завета: „Нова заповед ви давам, да любите един другиго; както ви възлюбих, да любите и вие един другиго. По това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов имате помежду си“ (Йоан. 13:34—35). Де е днес тая любов помежду нас?!

Ние имаме един заклет враг — дявола. Не ни ли стига той, та още и от своите братя по вяра и кръв правим врагове? Когато ни спечели за враждата, дяволът ни прави като че ли по-лоши дори от себе си. Никога дявол против дявол не враждува. А тук — под натиска на дяволската злоба — човек против човек враждува и то християнин против християнин, брат против брат.

Разбойниците, щом се съюзят, стават помежду си другари. Общите им цели и интереси ги свързват. Те делят една трапеза, затуй помежду си се уважават като братя. А ние християните уж преследваме най-високата обща цел — спасението на душите си — и уж се нареждаме на една и съща духовна трапеза — причащаваме се от една чаша с Плътта и Кръвта на Господа, уж сме братя в Христа, а всъщност се ядем помежду си като кръвожадни зверове и сме далеч по-лоши от разбойниците. Така е, понеже сме се съюзили с дявола. Когато дяволът ни стане приятел, с хората почваме да се караме. Ако искаме пак да се примирим с враговете си, трябва да се скараме с дявола.

В живота, тъй както той е сложен, не може, разбира се, да има пълен и траен мир. При нашата греховност естествено е да се появяват недоразумения и кавги между хората. Но това не значи, че ние трябва, скарани веднъж, да си останем в постоянна вражда.

Сгрешили сме! Скарали сме се! Сега пък да се помирим! ... За съжаление, малцина след кавгата се помиряват и заживяват пак като братя. Още по-малко са онези, които в сърцето си прощават своите непримирими врагове и ги търпят. Най-често враждата си остава между хората, за да расте и крепне за тяхна вечна погибел. От тук се вижда, че три вида отношения са възможни между хората: 1) вражда; 2) взаимно помирение и 3) търпение и прощаване на врага, в случай че той е непримирим.

Враждата

Да разгледаме най-напред състоянието на взаимна вражда.

За какво се карат обикновено хората? — Затуй, че са били оскърбени с тежка обидна дума, карат се за клюки и доноси, карат се за места и служби, за пари и имоти, за първенство и почести. Какъвто и да е поводът за скарването, породената от него вражда почва да трови безжалостно душата. Бедният човек, впуснал се веднъж във вражда, загубва сладкия душевен мир и започва да се терзае от злоба и безсилен гняв. Той става неспокоен, нервен и цял кипи от адски чувства. Щастието е побягнало от сърцето му. Той търси да отмъсти и смята, че едва тогава ще може да се успокои, като види врага си смазан. Но тук дяволът нагло го лъже: подбужда го към нови и нови престъпления, за да му даде не мир, а за да го направи още по-нешастен. Чашата на гнева изглежда отвън напълнена с питие, обещаващо удовлетворение. Но изпием ли я, упойващото питие те зашеметява за миг, докато извършим безумното отмъщение, за да те докара след това до безнадеждно отчаяние и нравствена омаломощеност.

Тъй веднъж измамен от дявола, човек е като че ли безсилен да победи гнева си и търси отново да се упои от неговия шемет, намирайки някакво сатанинско удоволствие в адската мъка, която той докарва. Ако гневът не се изкорени навреме, докато той е малка фиданка със слаби жилки в земята, не може лесно да се победи отпосле, когато стане голямо дърво с яки корени. Тогава той се превръща в сатанинска неизлечима злоба. Словото Божие затова съветва: „Слънце да ви не залязва гневни; нито давайте место на дявола" (Еф. 4:26—27). Иначе, изпуснеш ли огъня, не можеш вече го угаси. Св. Тихон Задонски много мъдро говори: „Както пожарът, ако не се потуши скоро, ще погълне много къщи, така и гневът, ако не се пресече веднага, много зло ще причини и ще стане причина за много бедни“. (Творения, стр. 205).

Враждуващият, под напора на своя гняв, може да убие врага си, или да го осакати, да отнеме имота му, здравето му, да повреди добитъка му, да напакости на децата му и близките му, да го наклевети и опозори и пр, и пр., щом навреме не се отклони от своя гибелен път. И във всички тия пъклени деяния той търси успокоение за себе си, а намира в същност само нови мъки и безпокойства. Няма мир там, дето има злоба. Колко съседни от нищо започват кавгите и, накарани веднъж от дявола да се намразят, не могат отпосле да си простят. Тъй караниците отравят целия им живот. Както искрата може да запали цели гори, тъй и най-дребната кавга може да причини непоправими нещастия. Не са редки случаите, когато две съседни семейства почват спора за педя земя на нивите или за едно яйце, снесено от кокошката в чуждия двор. Те продължават кавгите, като към първите причини прибавят и други по-големи, наливат масло в огъня, и, вместо да го потушат, докато е малък, го раздухват все повече и повече, нанасят си в ожесточени кавги кръвни обиди, намразват се със сатанинска омраза и почват да си пакостят както могат — било като увреждат един на друг имотите и добитъка си, било като се разтакат по съдилища. Често такива хора свършват с материално разорение. Но

най-страшното в такива случаи е моралното поражение, което враждуващите нанасят на собствените си души. Отидат ли толкова далеч, помирението между тях става почти немислимо.

А как хубаво би било навреме да се избегне скарването! Колко грехове биха се предотвратили! Колко нерви биха се пощадили! Аз знам, драги читатели, как щеше да произлезе веднъж една страшна кавга между две съседки, ако благоразумието у едната не беше надделяло. Поводът беше пак дребен. Едната от тях имаше квачка с десетина малки жълти пиленца, а другата имаше градина с цветя, които много пазеше. Веднъж квачката с пиленцата беше влязла в градината с цветята и беше започнала да рови между тях. Като видя това, господарката на градината побесня от яд, излезе из къщи и започна да гони с камъни квачката и пиленцата. Те се разбягаха. Квачката нямаше отде да премине стобора, както лесно направиха това пиленцата, понеже бяха малки, и само летеше насам и натам, търсейки уплашено своите разпилени рожби. Това продължи дълго. Квачката, омаломощена, едва не падна от умора на земята. В това време господарката на пиленцата излезе от къщи, разбра всичко и кипна. Тя беше готова да се кара с жестоката гонителка на пиленцата, но други я задържаха. Квачката се прибра. Пиленцата се насъбраха около нея... Всичко свърши благополучно... Оттогава са минали много години. Пиленцата пораснаха и напълниха с квачката тенджерите... Жената с градината се помина... Само господарката на квачката я чувам още да говори, спомняйки си за оня случай: „Слава Богу, че тогава ме задържаха да не се карам! А то, иначе, и до днес щеше да ми тежи кавгата с покойната съседка. Сега всичко се забрави. Всичко изчезна. Но грехът би останал. Слава Богу, слава Богу, че не се скарахме!“

Драги читатели, не са ли всички наши кавги в основата си подобни на току-що описаната дребна и глупава случка? Колко хора, живели преди нас на тая грешна земя, са се карали за земни и преходни неща: за къщи и имоти, за пари и чест, за обиди и доноси. Защо е било всичко това? Каква полза, че са проявявали геройство и неотстъпчивост при кавгите си? ... Тия хора са измрели вече отдавна. И враждите им са забравени от поколенията. Само грехът от кавгите е останал, за да изобличи на страшния съд нещастните покойници, умрели неразкаяни в своята вражда, и да ги лиши от вечните радости на рая, обещан на милостивите, на кротките, миротворците и добрите.

Грехът на враждата трови и тукашния ни, и отвъдния ни живот. Той е враг и на тялото ни, и на душата ни. Как тогава търсят някои люде утеха в кавгите и отмъщението? Как казват: „Няма да се успокоя, докато не си отмъстя!“

Може ли, човече, да се успокои съвестта ти и да ти докара душевен мир, докато ти я отрупваш с нови и тежки грехове? Може ли да стане лека лодката, докато ти я товариш с още тежести? Ти търсиш успокоение и душевен мир? Ще го намериш не в отмъщението, а в прекратяването на враждата. Ти търсиш прохладата сред зноя на страстите си? Защо тогава още раздухваш огъня на омразата и притуряш към него нови дърва? Ти търсиш да утолиш сърцето си в неговата жажда за спокойствие? Защо тогава го тровиш с горчивата вода на беззаконията? Ако простиш на ближния си, ще стихне огънят на омразата в душата ти и ще те облъха и разхлади благодатният ветреца на спокойствието. Ако забравиш прегрешенията на ближния си, и Бог ще забрави твоите, като ги заличи от съвестта ти. Прости и простен ще бъдеш! Прекрати враждата и слънцето на радостта ще изгрее в сърцето ти! Във враждата и отмъщението няма да намериш търсеното удовлетворение, както жадният не може с морска солена вода да

утоли жаждата си. Колкото повече враждуваш и се озлобяваш, толкова по-дълбоко навлизаш в ада. А какво щастие търсиш в ада?! Бедни пленници на злобата, виж кому служиш чрез враждата! Дяволът те води за носа, за да те блъсне в преизподнята. На вечна мъка Бог ще осъди ония, които като тебе враждуват непримиримо с ближните си. Затуй Спасителят те съветва: „Помирявай се с противника си скоро, докле си още на път с него към съдилището, за да не би някак противникът ти да те предаде на съдията, а съдията да те предаде на слугата и да бъдеш хвърлен в тъмница.” (Мат. 5:25).

Много страшно е душевното състояние на онзи, който застарее в злобата и враждата. Той стига до ожесточение, което означава духовна смърт. Такъв човек е неумолим и непоправим. Дивите и най-кръвожадни зверове по-лесно се поддават на опитомяване и укротяване, отколкото той. Ако такъв човек докрай устои в ожесточението си, Бог отнема от него благодатта Си и като непоправим го праща в ада, което място той сам си е избрал. Той е бил безсърдечен към другите и с това е станал недостоеен за Божието добросърдечие. Той не е прощавал. Затуй и нему не може да се прости. Св. ап. Иаков казва: „Съдът ще бъде безмилостен за оновова, който не е показал милост“ (2:13).

Наказаната непримиримост

Как Бог наказва ожесточението, се вижда от следния пример. В Печерския манастир живял един йеромонах на име Тит. Той много се обичал и разбирал с дякона Евагрий. На искрената им дружба всички се учудвали. Но дяволът ги скарал и то тъй, че те не искали вече ни да се видят, ни да се чуят. Когато единият кадял в църква, другият бягал от тамяна, а ако не успявал да избяга, първият не го покадявал. Дълго време минало. Те живели все в тоя греховен мрак и непомирени дръзвали дори да се причащават. Братята ги увещавали да се помирят, но те не искали и да слушат за това.

По Божие усмотрение презвитерът Тит се разболял зле до смърт. Тогава той започнал горко да плаче за своя грях и изпратил да помолят дякона Евагрия от негово име да му прости. Дяконът не само не му простил, но с тежки думи го и проклед. Братята, като видели Тита вече в агония, насила докарали Евагрия, за да ги помирят. Болният с големи усилия се изправил, паднал пред нозете на дякона и със сълзи го замолил: „Прости ми, отче!“ Но Евагрий безчовечно отвърнал от него лицето си и казал: „Не ща да се простя с него ни в тукашния, ни в бъдещия живот!“ Като изрекъл тия тежки думи, той се отскубнал от ръцете на братята и паднал. Братята поискали да го дигнат, но го намерили мъртъв. А блажени Тит веднага скочил и станал здрав. Всички се ужасили от случилото се и започнали да питат Тита що означава това. Тогава той им изповядал какво видял с духовните си очи: „Когато боледувах, казал, и не преставах да се гневя против брата си, видях как Ангелите отстъпват от мене и плачат за гибелта на моята душа, а бесовете пък се радваха на моя гняв. Затова започнах да ви моля да отидете при брата и да ми измолите неговата прошка. Когато вие го доведохте при мене и аз му се поклоних, то, след като той се отвърна от мене, аз видях един немилостив ангел, който държеше пламенно копие, с което удари непростилия. И тукати той падна мъртъв. А на мене същият ангел подаде ръка и ме изправи, и ето ме здрав“. (27. февр.).

Колко често в живота се случва озлобени и непримирени с близките си християни внезапно да напушат тоя свят и да се запътват с гняв в душата си към царството на вечността ! Каква прошка ще очакват те от Бога, щом сами не са простили на обидилите ги! Страшно е да живееш непримирен! Но още по-страшно е да умреш

непримирен ! Ожесточението към другите всатанява душата и я прави неспособна да носи божествената благодат. С това ожесточението погубва.

Ето един красноречив пример за това, пак из живота на светците. В първите векове на християнството, когато последователите на Христа били жестоко гонени от властта, в големия град Антиохия живеели един презвитер (свещеник) на име Саприкий и един гражданин мирянин на име Никифор. Хората ги смятали за кръвни братя, защото те много се обичали. Дълго време те прекарвали в такава искрена любов, докато дяволът, който силно завиждал на дружеския им живот, успял да посее плевела на враждата помежду им. Под негово влияние те се скарали, разделили и дотолкова намразили, че после не искали и на пътя да се срещнат, един друг не могли вече да се понасят. След като поживели дълго време в такава сатанинска вражда, Никифор се поопомнил и, като разбрал, че тяхната взаимна ненавист иде от дявола, помолил някои свои приятели и съседи да идат при презвитера Саприкия и да го помолят да му прости. Но Саприкий не му простил- Никифор повтарял опита на помирението. И трети път пратил хора да моли за прошка. Но все напразно. Саприкий ожесточил сърцето си и оставал неумолим. Най-сетне Никифор сам отишъл при Саприкия, паднал в нозете му и смирено взел да се моли: „Прости ми, отче, за Бога, прости ми!“ Саприкий нито го погледнал. Никифор си отишъл от него посрамен и отритнат.

В това време избухнало неочаквано гонение против християните в Антиохия. Залавяли най-напред по-видните християни. Между тях попаднал и Саприкий като свещеник. Доведен на разпит пред управителя и запитан как се казва, той отговорил: Саприкий.

— А от какъв род си? — го попитал управителят.

— Християнин съм! — бил твърдият отговор.

— Клирик ли си? — пак запитал управителят.

— Презвитер съм — казал Саприкий. Управителят на това рекъл:

— Нашите царе, владетелите на тая страна, заповядаха всички християни да принасят жертва на боговете. А който не изпълни царската заповед, трябва да знае, че след различни мъки ще бъде осъден на най-тежка смърт.

Саприкий стоящ пред игемона, непоколебимо отговорил:

— Ние, християните, о игемоне, имаме Христа за Цар, защото Едничък Той е истински Бог и Създател на небето, земята, морето и на всичко, що е в тях. А всички богове на езичниците са бесове ...

При тия думи управителят силно се разгневил и заповядал да започнат безчовечно да мъчат Саприкия. Страдалецът всички мъки претърпял мъжествено и говорел на игемона:

— Над тялото ми имаш власт, но не и над душата ми. Само моят Господ Исус Христос, Който я е създал, има власт над нея.

Съдията, като видял Саприкиевата непреклонност, го осъдил на смърт чрез посичане. Повели мъченика към лобното място.

В това време узнал Никифор за всичко това, изтичал и пресрещнал Саприкия на пътя, паднал в нозете му и взел да го моли:

— Мъчениче Христов, прости ме! Съгреших пред тебе.

Саприкий не отговорил. Сърцето му още било изпълнено с бесовска злоба. Смиреният Никифор по друга улица избързал, пак пресрещнал Саприкия и го замолил:

— Мъчениче Христов, прости ме! Като човек съгреших пред тебе. Ето дава ти се вече небесен венец от Христа, задето изповяда светото Му име пред много свидетели.

Саприкий, ослепен от ненавист, оставал неумолим. Дори и мъчителите му се удивлявали на неговото ожесточение и говорели на Никифора:

— Никога не сме виждали такъв безумец като тебе. Този отива на смърт, а ти тъй настойчиво го молиш за прошка! Нима и след смъртта си той може да ти пакости? Защо ти е потрябвало да се помиряваш с него?

Никифор отговорил: „Вие не знаете какво прося аз от Христовия изповедник. А Бог знае“.

Когато дошли на местото, дето Саприкий е трябвало да бъде посечен, Никифор пак му казал:

— Моля те, мъчениче Христов, прости ми!

Много се молел Никифор, но Саприкий не се смилявал. Тогава Бог отнел благодатта Си от Саприкия и той веднага отпаднал от Христа. Когато мъчителите му рекли да се наведе, за да му отсекаат главата, той изведнъж силно се уплашил и взел да се моли:

— Не ме убивайте! Всичко ще направя, каквото церете заповядват. Ще се поклоня на боговете и ще им принеса жертва.

Тъй Саприкий поради злобата си загубил благодатта, а с нея и спасението си. Нито претърпените мъки, нито увещанията на добрия Никифор да не се отказва от Христа на края на подвига си не помогнали. Тогава блаженият Никифор изповядал пред палачите, че той е християнин, че и той като другите вярващи в Христа не принася и няма да принесе жертва на боговете и замолил вместо Саприкия него да убият. След като попитали управителя какво да правят, мъчителите пуснали Саприкия на свобода, а блажения Никифор убили.

Тъй Саприкий отпаднал от Христа и починал в злобата си, а Никифор се удостоил с мъченичество и се спасил. (9 февр.).

Когато слушаме за поведението на непримиримия Саприкий, неволно си спомняме чудните думи на св. ап. Павла: „Да раздам всичкия си имот, да предам и тялото си на изгаряне, — щом любов нямам, нищо не ме ползува“. (1 Кор. 13:3). Дори и

мъченичеството без любовта не спасява. И най-големи подвизи да имаш, щом си непримирим към личните си врагове, ти все едно с една бомба всичките свои добри дела хвърляш във въздуха и се обричаш на гибел.

За ония, които се хвалят със злобата си

Как може да се обясни тогава това странно явление, че мнозина, озлобени против ближните си, когато им отмъщават не само не се засрамват от това свое пленничество на дявола, но дори и се хвалят с него?! То е обяснимо само с едно — с безнадеждната нравствена слепота на озлобените.

„Велико безумие е“, казва богомъдрият св. Тихон Задонски, „да се хвали човек с това, за което трябва да скърби!“ Туй показва колко дълбоко са извратени в съзнанието на враждуващите божествените нравствени понятия. Да се радваш на това, за което само демоните радостно потриват ръце, да се хвалиш с това, за което ангелите плачат, да ликуваш поради това, че си погребал братолюбието, да се утешаваш с туй, че си изпълнил желанието на сатаната, — всичко това не показва ли у тебе сатанинска нагласа на душата? О, дълбоко би трябвало да се каят подхлъзналите се в рова на крамолите и враждите, а не да се хвалят с това! Рисувайки душевната извратеност на враждуващите, св. Тихон Задонски с тъжен тон казва: „Нанесли вреда на своя ближен; светия и Божий закон потъпкали; Бога, великия и страшен Вседържител, прогневили ; себе си в списъка на сатаната записали и на вечно мъчение обрекли: и с това беззаконно дело се хвалят!... Така злобата помрачава душевното око, че бедният човек не вижда явната своя гибел И двойно съгрешава: *греша и с греха се хвали*: Ето, аз му дадох да разбере. Добре да ме познае кой съм!... Хубаво, той те е познал кой си, знае и твоята злоба, знае, че ти си му напакостил; но познаваш ли ти себе си, къде си и в какво състояние се намираш? Знаеш ли, че ти повече на себе си, отколкото на него си напакостил? У него тялото, а у себе си душата ти си погубил. От него , поради твоята клевета, се гнусят хората и го осъждат, а тебе осъжда Сам Бог. Него ти си подхвърлил на временно безславие и унижение, а себе си — на вечно! Чуй какво пее за тебе Псалмопевецът: *Защо се, силний, хвалиш със злодейство ? И забележи какво понататък добавя: „Затова Бог докрай ще те съкруши, ще те изрине, и ще изтръгне тебе из жилището (ти), и корена ти — из земята на живите“* (Пс. 51:3, 7). Затуй свети Златоуст говори: „Когато ние се озлобяваме и коварствуваме против другите, тогава против нас самите изостряме меча си и нанасяме много по-големи наранявания на себе си, отколкото на другите“.

Мнозина дохождат от озлобение до такова безумие и слепота, че предпочитат сами себе си да погубят, отколкото да оставят отмъщението. „Аз, казва, ще погина, но ще го смажа!“... Що говориш в яростта си, ослепена и бедна твар? Сам себе си искаш да погубиш, стига да погине брат ти, за когото Христос, Божият Син, умре? Опомни се, кой и чий дух действа в тебе? Не духът на оня ли, който сам погина и нашите прародители погуби, а с тях заедно и нас? Той винаги диша злоба, за да ни погуби. Христос иска да спаси и тебе, и него (твоя брат); а ти искаш да погубиш и себе си, и него. Но виж, против кого ти въставаш и се въоръжаваш. Той казва: „Който не е с Мене, е против Мене!“ (Мат. 12:30). Със своята гибел ти преследваш гибелта на ближния, и затуй не си с Христа, а против Христа, Който дотолкова желае да се спасиш и ти, и твоят ближен, че за това е пролял и Своята кръв; а с туй показваш, че еднакво мислиш с онзи злобен дух, който и тебе, и твоя ближен, и всички люде по всякакъв начин гледа да вкара в гибелта. ... И в огъня на своя гняв ти викаш: Аз сам ще погина,

но и него ще смажа! ... Разбира се, ти можеш себе си да погубиш, щом желаеш това, но не и своя ближен, ако той живее с благодатта и с помощта на Всевишния. А нима ти не си даваш сметка, каква е онази гибел, която желаеш както за себе си, тъй и за своя ближен? Постави ръката си на огъня и ще узнаеш отчасти каква е гибелта . Ако този малък огън не можеш да изтърпиш, как ще търпиш във вечния огън, който гори, но не свети, пали, но не изгаря, мъчи, но не умъртвява? С такъв огън ще бъдат нажежени до червено като желязо злобните, ако не се покаят, и ще бъдат горени и мъчени отвън и отвътре безкрай. Но ослепеният от злобата не вижда това и крещи в своята ярост: Аз ще погина, но няма да го оставя! ...

О злоба, дяволска дъще — злоба, как ослепяваш ти бедния! Сам себе си иска злобният да погуби, стига само да погине неговият ближен. Не може да има по-голямо безумие от това да търсиш чрез своята погибел гибелта на ближния. Мнозина от злобните се въздържат от риба, мляко, яйца, месо, — неща, които Бог не е забранил, но дори е позволил да се употребяват с благодарност и молитва; и същите злобни хора искат да погълнат живи Божиите люде! Мнозина в сряда и петък нищо не ядат, но от злобата не щат нито една минута да попостят, за което Бог ги заплашва с вечна мъка. Такова велико и страшно зло е злобата! Тъй бедствено пленява сърцето и ослепява ума злобата! Тя е тъкмо онзи порок, що е най-свойствен на дявола, който и сам погина и другите гледа да вкара в тая гибел“. (Творені я св. Тихона Зад. Объ истинномъ христ і анств е стр. 206—208).

Помирението

Дотук достатъчно се изясни колко гибелна проява е враждата. Който носи злоба в гърдите си, той храни отровна змия в пазвата си. Вие знаете, любезни читатели, от собствен опит, колко тежко е на душата ви, когато сте скарани с някого. Сякаш планина ви потиска. Вие не можете леко и свободно да дишате. Чувствувате се като пленник, дори по-зле и от пленника. Защото у пленника тялото е свързано, но духът е свободен. А у вас духът е обвързан от веригите на сатанинската вражда, а и тялото се чувствува поради това безкрай отпаднало. Който враждува с ближните си, той е роб на дявола. А има ли някъде щастливи роби? Ако птичката, хваната в кафез, е щастлива, тогава и жалките пленници на греха могат да се чувствуват щастливи. Не! не може да цъфти щастие сред бурените на греха, още по-малко сред шиповете и бодлите на омразата и враждата. Докато вие враждувате с брата си, не може да изгрее мир в сърцето ви! ...

Но затуй пък колко леко става на душата ви, когато се простите с врага си! Искате ви се просто като освободена от кафез птичка да хвъркнете в небесата от радост. Вие се радвате при помирение повече, отколкото при намиране на съкровище. Защото вие сте намерили нещо повече от съкровище. Вие сте намерили любовта, спечелили сте врага си и от неприятел сте го превърнали в брат. Простият народ много сполучливо се изразява: „Враждата е дяволска работа“. Затуй враждуването внася такъв мрак в душата, потиска я, измъчва я, като че ли тя се намира в ада. От враждуващите побягва Божията благодат, която носи мир и радост за сърцата. И ако „враждата е дяволска работа, помирението е божествена работа“. Мирът е един от най-драгоценните Божии дарове. Заедно с помирението мракът от душите на довчера враждуващите изчезва и там се настанява Божият мир, Божията светлина, Божията радост. Над помиренията слиза Божията благодат. Затова те се чувствуват като в рая.

Чуйте два примера, взети из живота в Русия.

В едно село служел един свещеник, който бил в постоянни кавги със своя църковен певец. Певецът нямал завършено семинарско образование и не можел да стане свещеник. Идеалът му бил да го изправят поне дякон. За нещастие, не можел да разчита на поддръжката на свещеника, когото мразел и с когото постоянно се карал най-грубо. Веднъж във време на богослужение свещеникът и певецът пак се счепкали за нещо, свещеникът повишил тона. Певецът не отстъпил и отвърнал с обидни думи, свещеникът кипнал и замахнал с кадилницата по певеца, а този хвърлил няколко тежки книги върху свещеника, докато най-сетне те формено се сбили за голямо огорчение и съблазън на народа... Из цялото село се разнесла мълвата за сбиването на свещеника и певеца в Божия храм. Това било донесено и на владиката в града. А владиката бил много мъдър човек. Той извикал свещеника и певеца при себе си, за да ги разпита и разбере кой е виновният. Повикал той най-напред свещеника и го попитал:

— Кажи ми как стана всичко. Изповядай чистосърдечно самата истина!

— Аз, Владико светии, служех в църква - взел да се оправдава уплашеният свещеник, - и казах на певеца по-бавно да пее, а той се нахвърли срещу мене с обидни думи, взе да ме замерва и с църковните книги; и дори с юмруци почна да ме бие. За да се защитя, аз грабнах кадилницата, но нищо не му направих.

— Значи той е виновен? — запитал архиерейт.

— Да, Владико светии, той е виновен!

— Значи, той пръв започна кавгата?

— Да, Владико светии, той пръв започна кавгата.

— Тогава ти си мъченик, — продължил архиерейт. Бедният, колко време си търпял този зъл певец и досега не си се оплакал! Ето какво, за да получиш удовлетворение, аз намислих да те възнаградя. Още утре ще те произведа в протоиерейско достойнство! Чуваш ли, чадо, още утре! Готви се!

Развълнувал се свещеникът от неочаквания обрат на работите и рекъл:

— Но, Владико светии, аз не съм достоен за протоиерей. И аз имам вина за кавгите и, май, по-голяма, отколкото певецът. Аз почнах кавгите!

— Значи, у тебе има съвест? Слава Богу, слава Богу! — зарадвал се архиерейт. Тогава ти заслужаваш напълно протоиерейството. Свещеникът, разкаян, взел да плаче.

Владиката пратил за певеца. Певецът влязъл смутен и гледа — свещеникът плаче, а архиерейт не стои мрачен и строг, а бащински се усмихва.

— Какво ще кажеш ти? Кой пръв почна кавгата? - запитал архиерейт.

— Не аз, а свещеникът! — рекъл уплашено певецът, за да оправдае себе си.

— Тъй каза и свещеникът, че той е виновен. Значи, ти си невинен? Задето ти като мъченик толкова време си търпял невинно обидите на свещеника, аз реших утре да те ръкоположа за дякон! Готов ли си?

Певецът очаквал наказание, а ето предлагат му дяконство, за което той тъй дълго мечтаел! Но душата му била толкова смутена! Той се чувствувал тъй неподготвен поради враждата си със свещеника. Изведнъж той паднал в нозете на владиката и разплакан рекъл: “Владико светий, аз не съм достоен за дякон. Аз съм по-виновен от свещеника.” Архиерейт го вдигнал от земята и, прегръщайки го, казал:

— Тъкмо днес си най-достоен, защото се каеш, както се покая и свещеникът. Затуй аз непременно него ще направя протоерей, а тебе дякон. Помирете се!

С дълбоко съкрушение се прегърнали и опростили двамата доскорошни неприятели. На следния ден на божествената служба владиката и двамата наградил с духовни чинове и с мир ги отпратил в селото им.

Те се върнали примирени и радостни за почуда на цялото село. От този ден те заживели като истински братя и никога вече не се карали.

Ето и друг пример — пак от Русия.

В една църква свещеникът и дяконът много се мразели и постоянно се карали. Да не ви се вижда чудно, братя и сестри, че и духовните лица могат понякога да се карат. Те защищават духовната крепост — Църквата, затуй дяволът най-много тях напада. Дълго тъй враждували свещеникът и дяконът и накрай стигнали до такава злоба, че не могли вече да се гледат един друг. Животът им се отровил. Най-после не издържал свещеникът да живее в тоя ад и отишъл при един отшелник светец, за да се посъветва с него. Разказал му всичко как за най-малкото нещо се карали с дякона, как ненавистта им растяла от ден на ден, как дяконът, макар и младши, не зачитал свещеника, как свещеникът не можел вече да го понася и гледа пред очите си. И как е намислил вече да се махне от тая енория. „Какво ще ме посъветваш ти?“ — запитал накрай свещеникът.

Светият отшелник му дал най-правилна, но и най-трудно изпълнима рецепта. — Мълчи и търпи! Безкрай търпи! И Бог ще ти помогне да обърнеш и спечелиш врага си. Свещеникът решил да опита и това последно средство.

Като се върнал, скоро му се случило да извършва някаква треба с дякона. През време на требата той го помолил кротко: „Поддай ми кръста!“ — „Ти си го вземи!“- сърдито отговорил дяконът. „Не съм ти слуга“. Свещеникът, без да каже дума, отишъл и си го взел. Дяконът се почудил, че не последвали обикновените в такива случаи ругатни и обиди ... Следващия път, когато пак заедно служели, дяконът искал да се кара нещо на свещеника, но този всичко кротко понасял и търпял. Така продължавало доста време... Свещеникът все търпял, докато най-сетне дяконът взел да дохожда в себе си и да се срамува от своето поведение. „Колко съм лош ! — си мислил той, — Аз съм дякон, а тормося свещеника. Той е по-голям от мене и пак не ми се кара, а ме търпи! Ще стана и ще ида да му поискам прошка за всичко!“

Колко е бил изненадан и трогнат търпеливият свещеник, като видял дякона да идва при него в къщата му, да му се покланя до земята и със сълзи на очи да моли за прошка. Те

се прегърнали и простили ... И колкото преди се мразели, толкова след това се обикнали. Ето такива са чудните плодове на взаимното опрощаване!

Знание и изпълнение

Всичко това ние знаем и все пак не го изпълняваме. А знанието само по себе си няма да ни спаси, докато ние не пристъпим към изпълнение на волята Божия. Знанието без изпълнението ще ни осъди по силата на Христовите думи: „Оня слуга, който е знаел волята на господаря си, и не е бил готов, и не е постъпвал по волята му, ще бъде бит много... И от всекиго, комуто е много дадено, много и ще се иска, и комуто много е поверено, от него повече ще се изисква“ (Лук. 12:47-48).

Аз имам в живота си един интересен случай, който нека ми бъде позволено да споделя с вас, любезни читатели. Веднъж дойде при мене един мой приятел и ми каза: „Много съм обиден. Душата ми е смъртно наранена от оскърбленията, които моите близки ми нанесоха. Това аз не мога да им простя. Ще си искам правото. Ще ги дам под съд“ ... След като го изслушах, аз се опитах да го поуспокоя и, за да му подействувам на настроението, споменах му колко много са били обиждани и клеветени Божиите угодници и как те, въпреки че невинно са страдали, всичко мъжествено са претърпявали, че трябва и ние да търпим, толкоз повече, че нашите души са пълни с грехове, че ако простим, и нам Бог ще прости и пр. и пр. Казах му, че от търпението на несправедливите обиди ние имаме велика полза, и в потвърждение на това му прочетох от „Наръчна книга за духовен живот“ следния назидателен пример:

В един манастир до Александрия живял един старец. Той бил много сприхав... Един млад монах, като чул за него, дал пред Бога обещание, като казал: „Господи, за да изкупя всички грехове, що съм сторил, ще отида при този старец и ще живея с него, като роб ще му служа и с търпение ще понасям всичко“. Така той и сторил. Отишъл при стареца и се заселил при него, за да живеят заедно. Старецът постъпвал с него като с куче, всекидневно му се подигравал. Като изминали 6 години от живота му при стареца, на сън му се явил един страшен ангел, който държал в ръце един дълъг свитък. Ангелът му казал, че половината от написаното в свитъка е заличено от Господа и че трябва да се погрижи и за останалото.

Недалеч от този сприхав старец живял друг, духовен по живот подвижник. Той чувал как онзи старец наскърбява брата, как братът му иска прошка, но онзи не му прощава. Като срещал младия монах, духовният старец го запитвал: „Как си, чадо? Как измина денят? Спечелихме ли нещо? Заличихме ли нещо от списъка“? Братът, като знаел, че старецът е духовен човек, не скривал от него своите тайни, но му отговарял: „Да, отче, днес малко се потрудохме“. Когато пък той прекарвал деня спокойно, като не е бил мъмрен, нито бит, нито пъден, тогава той идвал вечер при духовния старец и му казвал, плачейки: „Уви, отче, днешният ден е неплоден: нищо не придобихме, цял ден прекарахме спокойно“ ... Като изминали още 6 години, този брат починал. И разправил духовният старец, че той видял този брат да предстои пред Бога между мъчениците и да се моли на Бога за своя старец: „Господи, както Ти си помилвал мене чрез него, така помилвай и него заради Твоята добрина и заради мене, Твоя раб“. Като изминали 40 дена, братът прибрал при себе си в местото на упокоението и своя разкаян старец... (Нар. книга, стр. 66).

Като прочетох този разказ на своя приятел, чаках да видя как той ще реагира . Той се затрогна до сълзи и рече: “Наистина, колко велики са били св. отци! Какво търпение са имали!“ Аз му казах: “Ето, мили мой, и за тебе път към спасението: прости на ония, които са те оскърбили, и Бог ще ти прости!“ Той изведнъж, като ужилен, се опомни и извика: „Да простя ли? Не мога! Те страшно обидиха честта ми. Аз ще си поискам правото! Ще ги съдя“... С тия думи той си отиде...

Не постъпваме ли всички ние, възлюбени читатели, като този приятел? Докато четем в топлата и уютна своя стаичка за подвизите на великите Божии угодници, затрогваме се до сълзи. Като виждаме търпението им, плачем от умиление. Като слушаме хубави проповеди за тях, размекват се душите ни. Но щом във в живота срещнем своя личен неприятел или оня, с когото вчера сме се скарали, обръщаме му гръб и не можем да му простим. Какво ни ползува знанието ни, как трябва да постъпваме и как са постъпвали светците в такива случаи, щом сами не постъпваме като тях?!

Който прости, ще бъде простен

Прекратяването на враждата и прощаването на обидите ни е заповядано, не защото Бог има нужда от него, а защото то нас ползува. Който прости на ближния си съгрешенията му, сам ще получи прошка от Бога, според обещанието на Спасителя. А колко много грехове имаме ние пред Бога! И като помислим, че ще отговаряме на съдния ден за всички тях, какъв страх трябва да ни обземе! За наш велик срам ще се открият на страшния Божий съд всички наши тъмни дела пред цялата вселена. И ние не ще можем тогава с нищо да ги изкупим. А ето, сега Спасителят ни предлага едно лесно средство за заличаване на всичките наши грехове. „Прощавайте и простени ще бъдете“ (Лук. 6:37). Малкото прегрешения на твоя брат към тебе от сърце прости и ще получиш прошка за всичките твои и безчислени грехове пред Бога! Та има ли нещо по-хубаво и по-изгодно от това? Ако ние от любов към Бога и Неговите св. заповеди не прощаваме, то поне от гледище на своя собствен интерес да простим! Но уви! Често не само високите подбуди на безкористната добродетел, но дори и настоятелните повици на собствените ни изгоди не са в състояние да ни подбудят към всеопрощение. Злобата ни е ослепила дотам, че ни е направила да сме сами на себе си най-големи врагове. Във враждуването ние с отворени очи вървим против Бога, насочваме острието на злобата срещу сърцето си, тровим здравето си и сами търсим вечната гибел на душата си. Има ли нещо по-безумно от това? ...

А колко е хубаво да простиш! На душата става тъй леко и приятно! Човек изпитва след прошката такава умиление, че е готов целия свят да прегърне, всички да заобича и на всичко да прости. При това не е трудно до простиш. За тая цел се иска от тебе само малко геройство на душата и милост в сърцето. Притъпи гордостта си и лесно ще простиш на ближния си! Изгони омразата от сърцето си и ще спечелиш любовта на брата си! Срази злобата, този свой враг, в душата си, и от врага си ще направиш приятел. Като победиш така врага в себе си, ще обезоръжиш врага извън себе си. От теб не се иска нищо да дадеш на онзи, с когото си се скарал. Само му прости от сърце! И за такава прощение Бог не само ще ти прости безбройните твои грехове, но и ще ти подари на туй отгоре и най-безценното съкровище — Царството Небесно, вечната радост в рая!

Блазе на онзи, който бързо пропъжда злобата от сърцето си. Той и тук не трови нервите си, и горе ще бъде вечно сред ангелите. Като знаем това, нека и ние, възлюбени, бъдем

готови всякога да се помиряваме с враговете си. Да не се извиняваме с това, че другият не искал да се прости с нас. Защото, ако той не иска да ни прости, какво ни пречи ние да му простим? Ако той се самоубива духовно чрез враждата, разумно ли е и ние да си причиняваме същото нещастие?

Колко често в живота се слушат подобни самооправдания? „Как да му простя, когато той не идва при мене? — Той е по-малък. Нека той пръв протегне ръка за помирение! — Той ме е обидил. Затова той трябва да се извини! — Аз нямам нищо против него. Но щом той не иска да се помирим, и аз не искам. — Кой? аз ли да ида пръв да искам прошка? Защо ще се унижавам пред него? Та какъв е той? И аз имам човешко достойнство!“ и пр. и пр. Не сме ли казвали и ние с вас някои от горните думи? Сигурно! А при това тия думи само обвиняват, но не извиняват авторите си. Никъде Иисус Христос не е казал да прощаваме само тогава, когато дойдат да ни поискат прошка. Никъде не е определил по-малкият пръв да помоли за извинение. Всеки и всякога е длъжен да прощава на личния си враг и то за всичко, което е засегнало честолубието му. Ако виновният за кавгата пръв се опомни и смирено помоли за прошка противника си, той ще заличи вината на душата си. Ако невинният остане в гордостта си непримирим, тъкмо с това ще стане по-виновен и от виновния. Добре е помладите да правят първата стъпка към помирението. Но, ако у тях няма това съзнание, тогава нищо не пречи на по-старите или по-високостоящите първи да се смирят. Трогателен случай на подобно смирение намираме в живота на св. Йоан Милостиви, александрийския патриарх. Веднъж св. Йоан служел св. Литургия и внезапно си спомнил, че един негов подведомствен църковен служител от низшия клир му се сърдел за нещо. Тогава св. Йоан, патриархът, оставил за малко св. престол, повикал низшия клирик при себе си и паднал в нозете му, като го молел за прошка. Клирикът се уплашил и смутил от великото смирение на патриарха и сам паднал пред неговите нозе и викал със сълзи на очи: „Прости ме ти, Владико свети“. Тъй св. Йоан показал с пример, как и по-високостоящите могат първи да искат прошка от по-малките. Смирението на високопоставените действа толкова по-силно върху подчинените им.

Св. отци ни учат, че който прощава, всякога печели. Какъвто и да е бил поводът за скарването, простиш ли ти изведнъж умиваш душата си и ставаш годен за рая. Ако си простил на замислилия да те убие, ти си станал равен на мъчениците. Ако си простил оскърбление, успокоил си се и си спечелил Царството небесно. Ако великодушно си забравил клюките и доносите против тебе, ти си притъпил жилото на неприятеля си. Ако си отговорил на злото с добро, засрамил си врага си. Ако си преглътнал язвителното нараняване на твоята чест, станал си достоен за небесни почести. Ако, бидейки с високо положение в живота, си поискал прошка от по-малкия, не само не си се изложил, но още повече си пораснал духом. Ако не си бил виновен и си помолил обидилия те да ти прости, и на неговата душа си помогнал да излезе от ада на враждата, и сам си покрил много свои други грехове. Ако си унизил гордостта си, ти си прославил смирението си.

Но да предположим, че ти се караш с близките си затуй, че те са взели или злоупотребили твои пари и не искат да ти ги върнат. Как трябва да постъпиш по християнски? Нека по-обстойно разгледаме този случай, защото много често между днешните християни произлизат вражди и дори кървави разпри за пари, имоти и наследства. Порокът на сребролюбие то кара да се чувствуваме дълбоко обидени, когато някой несправедливо е присвоил наши пари, а оспорва, че са наши и не иска да ни ги върне. Ние сме готови да злословим и хулим такъв човек пред всички, да го

наречем разбойник, грабител и дори в съда да го дадем. С всичко това по повод на неговия грях и ние почваме ожесточено да грешим, което съвсем не е редно. Той отива към ада и ние бързаем да го стигнем, за да не останем във вечния огън. Какво трябва да правим, за да не сгрешим?

Иисус Христос казва: да простим! Разбира се, можем и да му се помолим кротко да ни върне дължимата сума. Ако длъжникът ни съзнае, че е грешно да присвоява чужди пари и ни ги върне, добре ще бъде и за него, и за нас. Но, ако той по никой начин не иска да стори това, тогава ние трябва да оставим всичко на Бога и да простим. А Бог има начини и възможности да ни обезщети. Само едно трябва да имаме ние предвид — да се пазим от грях! По-добре е да си останем обидени, отколкото да идем да се съдим! (1 Кор. 6:7).

Вярно е, ние ще изгубим по този начин нещо много ценно за тялото, но ще спечелим нещо още по-ценно за душата, ще докажем, че по-високо ценим братолюбието от парите и ще пресечем пътя на враждата за душите си! Тъкмо за да ни научи на такава отстъпчивост, в името на мира и любовта, Иисус Христос ни е оставил заповедта: „На тоя, който поиска да се съди с тебе и да ти вземе ризата, дай му и горната дреха” (Мат. 5:40). Така са постъпвали св. Божии угодници. Ето един пример. Разбойници нападнали бедната килия на един пустиножител в негово отсъствие. Когато отшелникът се върнал, видял как крадците изнасяли книгите и дрехите му. Тогава той, без да се разсърди, се присъединил към тях и взел да им помага при пренасянето на вещите...

Грабителят похищава наша собственост. Но Бог всичко вижда. Ако ние простим, Бог ще ни я върне стократно на небето и ще ни я зачете като раздадена милостиня. И тогава нашият неприятел ще се превърне против волята си в наш благодетел, с помощта на когото по-лесно ще се спасим. Ако търпим и прощаваме грабителите си, в очите на света може би ще изглеждаме безумни, но пред Бога ще бъдем мъдри. От прощката и търпението ни ще произлезе велика полза за нашите души. Тогава и на похитеното от нас няма да гледаме като на загубено, а и ние самите много по-лесно ще понасяме нещастията в живота.

За да се убедите, че това не са празни умувания, а учение на св. Църква, ще ви приведа свидетелствата на светоотеческата литература. Тъкмо по този въпрос св. Йоан Златоуст говори така: “Някой те е лишил от пари? Ако ти мъжествено понесеш тяхното заграбване, то ще получиш награда също такава, както ако би ги дал в ръцете на бедните. В същност и този, който е дал пари на бедните, и този, който заради Бога не е мислел зло на ограбия го или даже не му е казал лоша дума, вършат едно и също” (Творения XII, стр. 611). Чудно потвърждение на тая светоотеческа мисъл срещаме в житието на преподобни Арета Печерски (24 октомври). Ето що се разказва за него:

Арета се подвизавал в Печерската лавра. Той имал един голям недостатък: бил скъперник. Натрупал тайно в килията си много пари, които нито на другите раздавал, нито за свои нужди харчел. Една нощ крадци ограбили всичките му богатства. От преголяма скръб той насмалко сам себе си щял да погуби. Озлобило се сърцето му и започнал той невинните да напада и измъчва. Братята го съветвали да се успокои. Но той никого не слушал и все повече и повече се ожесточавал против всички.

Подир някой ден той паднал тежко болен и бил близко до умирање. При все това пак не преставал да роптае и хули. Бог, обаче, за да го спаси, го вразумил по чудесен начин.

Веднъж, както Арета лежал като мъртъв, внезапно пред всички взел да вика: „Господи, помилуй! Господи прости! Господи съгреших! Твое е, не съжбялявам за него!“ И веднага станал от одъра и обяснил на насъбралите се монаси причината на своя вик: „Видях, рекъл, че дойдоха при мене Ангели и едно пълчище от бесове и започнаха да се препират за моето откраднатото богатство. Бесовете говореха: „Той не поблагодари на Бога за ограбването си, но Го похули. Затова наш е и ще бъде предаден в нашите ръце!“ А Ангелите ми рекоха: „О, окаяний човече, ако беше благодарил на Бога за твоето откраднатото богатство, същото би ти се вменило като милостиня, както на Иова. Който върши милостиня, голямо дело прави пред Бога, защото проявява своята добра воля. А ако някой, ограбен по насилствен начин, с благодарност търпи, това дяволско изкушение му се зачита вместо добра воля. Защото дяволът върши това, за да вкара човека в хулене. А благодарният всичко предава на Бога и това е равностойно на милостинята“. Като казаха Ангелите това, аз извиках: „Господи, прости! Господи, съгреших! Твое е, не съжбялявам за него!“ И така бесовете веднага изчезнаха. А Ангелите се зарадваха и, като ми зачетоха пропадналото съкровище вместо милостиня, си отидоха“.

Като чули това братята, прославили Бога; Който всичко гледа да обърне за добро на човека — дори и най-лошото. От тогава преподобни Арета дотолкова променил и изправил живота си, че станал един от великите Киево-печерски угодници Божи.

Св. Отци всякога с благодарност са понасяли всички неприятности в своя живот. Те знаели, че безропотно понасящият всяко страдание, несправедливо оскърбление или умишлено увреждане на личните си интереси с търпението спасява душата си. Загубил временното, той спечелва вечното. Затуй те никога не са се сърдели на другите и не враждували против враговете си. Търпеливостта им към личните техни врагове е била важна градивна добродетел в техния свят духовен живот. Колко дълбоко прави са били св. отци! Чувствувате ли това, драги читатели? Ако го чувствувате, добре е за душите ви. Но ако, спомняйки си за своите лични врагове и длъжности, клатите неодобрително глава, понеже не можете да си представите как така ще простите на оня мошеник, който ваши собствени пари е изял и злоупотребил, и как ще се сдобрите с оная вещица, която тъй тежко ви е оскърбила, тогава не сте на прав път. Защото тъкмо на нашите лични и омразни врагове ни е заповядано да простим. Ако все още ви мъчат недоброжелателни настроения, то значи, че още не сте вкусили от сладостта на все опрощението. Все още плътските ви интереси стоят по-високо от духовните ви интереси. И вие, оплетени в мрежите на земното, не можете да литнете до просторите на духа, дето Иисус Христос чертае велико блаженство на последвалите Го. Но, ако вие сте почувствували, че св. отци, макар и да пренебрегват донякъде нашите временни, материални изгоди, правилно ни съветват, учейки ни да прощаваме на враговете си, ако вие сте изпитали умиление и радост при четенето на тия редове, колкото и безумни да изглеждат те за света, блажени сте! Защото сте намерили пътеката, извеждаща към царството небесно.

Търпение — спасение

До тук обширно се говори за двете първи възможни отношения между хората — за враждата и взаимното помирение. И за третото отношение между враждуващите — онова, при което единият е склонен да прости, а другият е непримирим — е казано вече много нещо, особено в последната глава. Тук ще допълним и доуясним третото отношение.

Според духа на Христовото учение, онзи, който е по-разумен и по-духовен, трябва в сърцето си великодушно да прости, макар и другият да не иска да чуе за помирение. Добрият християнин докрай трябва да понася и търпи неприятностите, идващи му от неговия противник. „Който претърпи докрай, ще бъде спасен“ (Мат. 24: 12), учи Спасителят или по-кратко казано: търпение — спасение. Трогателен пример за търпение и прощение ни е дал нашият Господ Иисус Христос, Който на Голгота безропотно претърпя страхотните страдания и от кръста се помоли за Своите жестоки врагове: „Отче! прости им, понеже не знаят, що правят“ (Лук. 23 : 34). Така е постъпил и св. архидякон Стефан, който, замерян с камъни, се е молел за своите убийци: „Господи, не зачитай им този грях!“ (Деян. 7:60). Така са постъпвали и всички св. отци, всички св. мъченици, всички преподобни и светители. Те всички в търпението и прощката са намирали най-късия път към рая. И затуй са ни оставили завет, и ние да постъпваме като тях. Скараме ли се, да побързаме да се помирим! Сдобрим ли се с врага си, двоен е успехът ни: и себе си, и него сме измъкнали от ноктите на лукавия. Не успеем ли да преклоним врага си към помирение, да не оставаме и ние във враждебни отношения към него, да не го мразим, както той ни мрази, за да не бъде двойна загубата — да не погине заедно с неговата и нашата душа. В такива случаи най-разумното е ние да му простим. Тъй че, ако той гине, ние поне да не станем жертва на лукавия. А простим ли му и търпим ли го, сигурно е нашето спасение, защото търпението не е малък подвиг. Според мъдреците на духовния опит, търпението е равностойно на мъченичество. Затова търпеливите и прощаващите, макар и много да са грешили преди това, ще бъдат подобно на св. мъченици увенчани с неувяхващи венци. Св. отци, за да ни подтикнат към търпение, ни учат, че ония, които ни ласкаят, са наши врагове, а ония, които ни обиждат, са наши благодетели. Чудни размисли по този въпрос намираме у св. Йоана Златоуста. Да го изслушам :

„Когато врагът те похули за някой грях, който ти съзнаваш у себе си, казва св. отец, а ти, чувайки това, не му отговаряш с оскърбление, а почваш горко да въздишаш и да умоляваш Бога, то веднага ще изгладиш целия свой грях. За да не помислиш, че ние просто само те утешаваме, ще ти приведем свидетелство от Свещеното Писание. Имало един фарисей и един митар; този дошъл до крайната степен на порока, а другият ревностно се грижел за праведността си. И двамата веднъж дошли в храма да се помолят. Фарисеят, като застанал, заговорил: „Боже, благодаря Ти, че не съм като другите човеци, грабители, неправедници ..., или както този митар“ (Лук. 18:11). А митарят, като стоял надалеч, не отвърнал с оскърбление и обида, не казал никакви грешни думи, с каквито ние ежедневно обсипваме един другия, а казал само, горко въздишайки и удрайки се в гърдите: „Боже, бъди милостив към мене грешника!“ (ст. 13) — и излязъл оправдан . Виждаш ли, колко скоро? Получил петно, и умил петното; съзнал своите грехове и се освободил от греховете; обвинението в грях станало снимане на греха и врагът против волята си се оказал благодетел. Има ли нещо по-блажено от това? Има ли друго по-леко средство за освобождаване от греховете? В същност, колко дълго е трябвало да се труди митарят, да се подвизава с пост, бдение, да лежи на земята, да раздава имуществото си на бедните, да седи дълго време във вретинище и пепел, за да заличи своите грехове. А сега, без да върши всичко това, той само с една дума снел от себе си всички грехове и позора. И злословието на онзи, който повидимому го обидил, без дълги усилия и трудове му доставило венеца на правдата“ . (Творен і я XII , стр. 615).

Ето плодовете на истинското християнско търпеливо понасяне на оскърбленията . Който не бърза да се гневи, а умее да търпи, той е приятел на душата и спасението си.

Който не се обижда отведнъж, а кротко изчаква, той е смирен. А смиреният всякога у себе си търси вината за всичко, което го сполетява, никога у другия. Затуй, осъзнал, че той сам е виновен за оскърбленията, които му се нанасят, той се сърди на себе си, а не на другите, солидаризира се с нападащите го и по този начин в съюз с враговете си изгонва бързо и лесно истинския враг от душата си, т. е. греха. Който седне да се кара с обиждащите го, обявява се на страната на своя грях, защитава го и по този начин го усилва в душата си. Такъв човек е горд и мъчно може да се спаси. Св. Йоан Златоуст в мъдър диалог с обидения, го пита: „Защо отказваш да се примириш с врага си? Лошо говорил за тебе, нарекъл те ... блудник? Та що от това? Ако той говори истината, поправи се, а ако ли не, надсмей се! ... А по-добре не само надсмей се, но даже радвай се ... по думите на Господа: „Кога ви намразят човеците, и кога ви отлъчат и похулят, и разнесат името ви, като лошо, заради Сина Человеческий, възрадвайте се в оня ден и се развеселете, защото голяма е наградата ви на небесата“ (Лук. 6:22-23). Ако ли той е казал истината, а ти... осъдиш своите прегрешения, ще получиш награда ... Често враговете със своите справедливи порицания вършат това, което не могат да направят приятелите със своите похвали и приятни речи. (Творен і я XII, стр. 613).

Ако ние с вас, възлюбени читатели християни, търпим враждуващите против нас и в себе си търсим вината на лошите ни обноси към нас, а не в тях, ще се спасим.

В един манастир дошъл да живее млад и неукрепнал в духовния живот монах. Той мислел, че райски порядки ще намери в св. обител, и че всички там ще го обичат и уважават като най-скъп брат. Но какво било огорчението му като забелязал след време, че 8 души го обикнали, а двама намразили! Не можел той да понася омразата на тия двама и тръгнал да дири друг манастир, дето никой не би враждувал против него. Във втория манастир всички братя го приели радушно и се отнасяли отначало към него много любезно. Но това не било за много дълго време. Скоро се очертали симпатиите и антипатиите към новодошлия брат. За нещастие тук четирима само обикнали монаха, а четирима го намразили и то по-зле, отколкото в първия манастир: досаждали му, осъждали го, подигравали му се и не изпускали случай да го уязвят. Не можал да се помири с това нещастният монах и напуснал и този манастир. В третия манастир, дето той се поселил, бързо забелязал, че никой почти не го обича. Славата му на свадлив и непостоянен човек го изпреварила в този манастир, тъй че братята го посрещнали с недоверие. Младият монах, като видял, че е попаднал от трън на глог, взел да се замисля дали в него не е причината, та не може да спечели любовта на другите, и решил да живее в този манастир посред хладните и враждебни отношения на братята, докато спечели с Божия помощ любовта им. Като подложил на преценка своето държание, намерил, че сам бил виновен за кавгите си с братята, понеже не понасял закачките им с търпение. Една щастлива идея му хрумнала. Написал си той на едно листче: „Всичко ще търпя заради Исуса Христа“, и го пъхнал в пояса си. Всеки път, когато го обиждали и подигравали, той изваждал от пояса си листчето, прочитал го, припомнял си даденото пред Бога обещание да търпи и се успокоявал. Някои от братята взели да се учудват на търпението му и почнали да го обикват. Други пък в злобата си казвали: „Той върши някаква магия, за да се успокоява. Когато му досаждаме, той вади някаква хартийка от пояса си и, щом я погледне, минава му. Тази работа не ни се вижда да е чиста. Той трябва да е магьосник“ ... С такива подозрения в сърцето си отишли та наклеветили тия зловни монаси младия брат пред игумена. Игуменът разследвал работата, узнал невинността на брата и за негово оправдание и обща поука свикал всички монаси при себе си. Когато се повторили обвиненията срещу младия брат, че той вадел от пояса си някаква тайнствена книжка, за да се успокоява, игуменът му

заповядал да покаже пред всички каква е тази книжка. Младият монах се подчинил, извадил хартийката и прочел написаното върху нея! «Всичко ще търпя заради Исуса Христа». Тогава млъкнали посрамени обвинителите, а братът, оправдан и похвален, заживял мирно сред общата почит и обич на монасите.

Ето, ако тъй и ние всичко търпим заради Исуса Христа, ще се спасим. В кавги и спорове ние всякога смятаме себе си за прави, а другите за виновни. Това е вследствие гордостта ни. А гордостта е най-голямата пречка за умиротворението на душата ни. Когато никой не ни закача, ние сме спокойни и се смятаме за много добри. А когато някой ни засегне, обиждаме се, кипваме и смятаме, че другият е виновен за нашия гняв. Не, той не е виновен за това! Виновни са дремеците у нас наши страсти, които, докато не са били дразнени, са спали спокойно, но които при първия повод са си подали жилото. Този, който ни е обидил, не е виновен за това, че ние сме дотолкова горди, честолюбиви и чувствителни, че и най-малкото оскърбление не можем да понесем. Фактът, че оскърбителят принася дори полза на една кротка, смирена душа, а само при горделивите става повод за съгрешаване, говори много ясно, че не може да се таксува той като виновник за нашата злоба и вражда. Той е само поводът, за да бликнат скритите в душата ни чувства. Който разломява мухлясалия хляб, що отвътре е цял плесенясал, а отвън е запазил хубавия си вид, виновен ли е за мухъла по него? Ние със своите скрити в гърдите ни страсти приличаме на варосани хубави гробници, които отвън са прекрасни, а отвътре смърдящи. Ако искаме да се поправим, трябва, според съветите на св. отци, да укорим сами себе си, а не да се сърдим на другите. На оня брат, който е станал повод да избухнат страстите ни, трябва по-скоро да благодарим, че ни е подпомогнал в спасителното себепознание, а не да му се сърдим.

Блажен е онзи, който е познал, че сам е виновен за своите грехове. Признанието му ще го доведе до разкаяние, разкаянието му — до смирение, смирението му — до търпение, търпението му — до спасение.

Заклучение

Приключвайки въпроса за враждата и помирението, не е зле да си припомним трите възможни отношения между хората. Ние видяхме, че в пълен мир не могат да живеят човешките помежду си поради греха, който цари между тях. Отгук те или са във вражда до гроб, което е най-страшното състояние на душата, или взаимно си прощават, или ако единият е непримирим, другият търпи и му прощава.

В кое от тия три състояние се намираме ние с вас скъпи християни? Ако прощаваме, добре е, но ако не прощаваме, ние сме най-окаяни, защото сами приканваме Бога и Той да не ни прости. В Господната молитва ние сами определяме да бъде Бог такъв към нас, каквито сме ние спрямо нашите близки: „И прости ни нашите дългове, както ние прощаваме на нашите длъжници“. Как ще ни прости Бог, когато ние не прощаваме?

В житието на Св. Василия Нови се казва, че последното митарство, на което се изпитват минаващите в другия свят души, е митарството на немилосърдието. Това не е случайно. То е напълно съобразно с Божия закон. Ако ти си изпълнил всички заповеди, опазил си се от всички грехове, но си останал непримирим и ожесточен към своя личен враг, няма да влезеш в Царството Небесно. Само милостивите ще бъдат помилвани. Който е бил снизходителен към другите, ще се радва на Божието снизхождение към своите немощи. Злобните ще останат непомилвани. Св. Тихон Задонски ясно говори:

“За разбойниците, убийците ; блудниците, митарите и всякакви други грешници, които се каят, дверите на Божието милосърдие се отварят, а пред озлобените се затварят“ (Творения, стр. 414). Бог е много милостив и дълготърпелив. Ако ние искаме да отидем при Него, трябва да се уподобим поне от части на Него, трябва да станем милостиви и снизходителни към ближните си и с голямо търпение да понасяме немощите им.

Бог говори: „Милост искам, а не жертва!“ (Осия 6:6; Мат. 9:13), милост в сърцата, любов към ближните, а не големи пожертвувания, които често служат за подхранване на нашата гордост, суетност и славолюбие! Милост, а не жертва! Смиряване, помиряване помежду ни, а не възгордяване и разединяване!

Ето ние всеки празник отиваме в Църква за св. Литургия. Искаме да принесем там Богу нашата малка жертва: да запалим свещица, да пуснем в кутията за бедните нашата лепта, да се помолим на Спасителя. Но по пътя си срещаме нашия съсед, с когото завчера сме се скарали. И ние минаваме покрай него и с погнуса отвърщаме лицето си от него. Не мислим ли ние, че тъй и Бог ще отвърне лицето Си от нас? Докато ние не се примирим, или поне, ако другият не ще да чуе за помирение, докато не му простим, Бог няма да приеме нито нашата жертва, нито нашата молитва. Ако от сърце простим на ближните си съгрешенията им, тогава, само тогава, и Бог ще ни прости и ние ще можем дръзновено да се молим: „И прости нам нашите дългове, както и ние прощаваме на нашите длъжници!“ Защото Сам Той е казал:

„Прощавайте и простени ще бъдете!“ (Лук. 6:37).

Амин.

За автора

Авторът на тази книга, [архим. Серафим Алексиев](#) е добре познат на православните читатели в България. Роден през 1912 г. в бедно благочестиво семейство, той завършва Софийската Духовна семинария, постъпва в Богословския факултет, а после продължава образованието си в Швейцария. През 1940 г. приема монашество. Решаваща роля в живота му има неговото запознанство с [приснопамятния архиеп. Серафим Соболев](#) (+1950), в лицето на когото той намира незаменим наставник във вярата и духовния живот.

В житейския и творчески път на архим. Серафим се открояват три периода. Първият (до 1960), когато той въпреки трудните условия, развива неуморна пастирска дейност, изнася вдъхновени проповеди и беседи, пише брошури, книги и стихотворения на духовно-нравствени теми. От това време са сборниците с беседи "Нашата надежда" и "Нашата любов" — едни от най-търсените негови книги. През втория период (1960-1969) архим. Серафим — вече доцент по догматическо богословие към Софийската Духовна академия, публикува редица студии, плод на обстоен богословски труд. Третият период започва от 1969 г., когато той е принуден да напусне Духовната академия поради принципино несъгласие с приетата тогава календарна реформа и с проикуменическата политика, в която е въввлечена Българската Православна Църква. През този период архим. Серафим пише нова поредица книги с богословско и духовно-нравствено съдържание, между които "Нашата молитва", "Живот след живота", "Молитвата на св. Ефрем Сирийски" и др., както и последната си книга-завет "[Православие и икуменизъм](#)" — задълбочена критика на икуменическата всеерес.

Архим. Серафим се представи пред Господа на 26 януари (13 януари, ст. ст.) 1993 г. Той ни остави като многоценно наследство своите книги и своя пример на ревностен и самоотвержен монашески живот, изцяло посветен на служение на светата Православна вяра.

© 2001—2005. **Православна беседа**. Части от четивата могат да се цитират при посочване на адреса на сайта (<http://pravoslavie.domainbg.com>). Цялостното преиздаване на текстове в печатно тяло или в електронен вид — само с писмено разрешение от редакцията.